

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Trestní právo procesní a trestní řízení - úvodní výklady

Marek FRYŠTÁK
Katedra trestního práva

Pojem trestního práva procesního a trestního řízení, jejich předmět

- trestní právo procesní (TPP)
 - právní odvětví, které v návaznosti na TPH chrání před TČ tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení (OČTŘ) a dalších subjektů na řízení zúčastněných, při zjišťování pachatelů TČ, rozhodování o nich a při výkonu těchto rozhodnutí; působí též preventivně

- trestní řízení (TŘ)
 - zákonem upravený postup OČTŘ a dalších subjektů na řízení zúčastněných, při zjišťování skutků majících znaky TČ a jejich pachatelů, při ukládání a výkonu trestních sankcí (trestů, ochranných opatření a opatření), s cílem působit i preventivně

Účel a funkce TPP, TŘ a TrŘ

- účel (funkce) TPP
 - chránit jednotlivce a společnost před TČ
 - regulovat procesní vztahy mezi subjekty TŘ, např. mezi policejním orgánem a obviněným, § 160 TrŘ
 - prevence TČ a upevňování zákonnosti

- účel TŘ
 - zjistit a procesně dokázat TČ, tj. že se stal, nebo nestal a kdo je jeho pachatelem
 - uložit a vykonat (pokud možno) spravedlivé trestní sankce
 - prevence TČ a upevňování zákonnosti

- účel TrŘ (§ 1)
 - upravit TŘ, aby plnilo svůj účel podle TPP

- pojem a účel TPP, TŘ, TrŘ úzce souvisí jako prostředek (TrŘ) + cíl (TŘ, TPP)

Vztah trestního práva hmotného a procesního

- TPH - určuje koho (pachatel), za co (TČ) a jak (trestní sankce) trestně postihnout, resp. reagovat na TČ
- TPP - určuje v rámci jaké procedury (trestní řízení) a ze strany koho (orgány činné v trestním řízení) se tak má stát
- TPH bez TPP by byl obsah bez formy, tedy nepoužitelný
- TPP bez TPH by bylo formou bez obsahu, tedy rovněž nepoužitelnou
- existence obou TP odvětví je vzájemně podmíněna, při respektování jejich relativní samostatnosti
 - jde svým způsobem o „spojité nádoby“, jedno bez druhého by nemohlo efektivně fungovat, stejně jako nemůže fungovat „spotřebič“ (TPH) bez „návodu na použití“ (TPP)

Místo TPP v právním řádu ČR a jeho vztah k ostatním odvětvím práva

■ TPP + ÚstP

- TPP je „minimum“ ústavního práva, ÚstP limituje TPP (hl. V. čl. 37, čl. 38 a čl. 40 LZPS)
- čl. 37 - Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké...
- čl. 38 - Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem ...
- čl. 40 - Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce; jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem...

- TPP + SprPPr
 - TPP (upravuje řízení o ČST)
 - správní právo procesní (upravuje řízení o přestupcích)
 - platí zde podobné zásady, např. oficiality x návrhové přestupky, presumpce nevinny)
 - nejde-li ve věci o TČ, jako přestupek se postoupí ...
- TPP + ObčPPr
 - TPP (upravuje řízení o TČ, z. oficiality, vyhledávací)
 - občanské právo procesní (upravuje např. sporné řízení ve věcech majetkových, z. dispoziční, projednací ...)
 - adhezní řízení - řízení o NŠ podle ObčP, které je součástí TŘ

TPP a související neprávní obory (kriminologie, penologie, kriminalistika)

- TPP + kriminologie (viktimologie)
 - poznatky kriminologie (viktimologie) slouží OČTŘ při řešení prevence kriminality prostředky TPP; např. vyrozumění poškozeného o propuštění nebo o útěku obviněného z vazby (§ 70a/2 TŘ) má preventivní cíl

- TPP + penologie (penitenciariстика)
 - poznatky penologie (penitenciariстики) slouží OČTŘ (soudu) při volbě nejúčinnějších sankcí a jejich výkonu; např. zařazování a přeřazování pachatelů do typů věznic (§ 56, § 57 TrZ)

- TPP + kriminalistika
 - poznatky kriminalistiky slouží OČTŘ při efektivním zjišťování TČ a jejich pachatelů; např. daktyloskopie, analýza DNA ...
 - kriminalistika „dodala“ TPP některé zvláštní způsoby dokazování; např. konfrontace, rekognice, rekonstrukce ...

Místo trestního práva (hmotného a procesního) v právním řádu

- příměr „cyklo-pelotonu“
 - žlutý trikot - ústavní právo
 - závěr pelotonu - TPH a TPP
 - TPH a TPP nesbírá padlé a neplní funkci pouze „doprovodného a sběrného vozidla“, ale postihuje ty a za to, na co nestačí ostatní v „pelotonu“, tj. občanské, obchodní, správní, finanční či přestupkové právo
 - TPH a TPP je tak ultima ratio, ultimum remedium právní ochrany v rámci systému práva

Vnitrostátní prameny TPP

■ zákonné prameny

- TPP je právo výlučně zákonné, obsažené může být jen v zákonech; TrŘ, ZSM; ZTOPO, čl. 8 odst. 2 LZPS („... stíhán ... způsobem, který stanoví zákon.“)

■ podzákonné prameny

- reálně existují, ale nejsou v souladu s LZPS, je-li TPP obsažené v podzákonných pramenech
 - pramenem TPP tak není např. nařízení vlády č. 414/2000 Sb. , o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve VTOS
 - vyhláška MS č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby a č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

■ nálezy Ústavního soudu (ÚS)

- pramenem TPH je pouze nález pléna ÚS, jako výraz abstraktní kontroly ústavnosti
- senátní nález v konkrétní věci jako výraz konkrétní kontroly ústavnosti pramenem TPH není
- např. nález č. 219/2010 Sb. (§ 83a odst. 1 TrŘ: jen soudní příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků, a to i v přípravném řízení)

■ zákonná opatření Senátu

- jsou vydána v případě, kdy dojde k rozpuštění Poslanecké sněmovny
- po její ustavení musí projít zpětným schválením (ratihabicí), jinak pozbývají platnosti; v praxi se zatím tato forma TPP zatím nikdy neuplatnila

- amnestijní rozhodnutí prezidenta dle čl. 63 písm. j) Ústavy - abolice
 - § 11 odst. 1a TrŘ - trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno nařídí-li to prezident republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii
- evropské právní akty
 - sekundární evropské právo (zejm. nařízení, směrnice) není pramenem TPP, nicméně toto právo má na TPP jistý vliv a účinek, to se projevuje v procesu evropeizace vnitrostátního TPH, tj. přenosem obsahu evropského práva cestou jeho transformací a implementací do práva vnitrostátního
 - viz transpozice a implementace dřívějších rámcových rozhodnutí či směrnic, to se projevuje v procesu evropeizace vnitrostátního TPP
 - např. Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy (2002/584/JVV) a §§ 403 a n. TrŘ

■ mezinárodní smlouvy (MS)

- mezinárodní smlouvy tzv. „desítkové“; jejich generální inkorporace do právního řádu ČR neznámá, že jsou pramenem TPP, stále zůstávají jen pramenem mezinárodního práva veřejného, se všemi důsledky pro jejich výklad
 - mezinárodní smlouvy se tudíž vykládají podle zásad stanovených mezinárodním právem veřejným, nikoliv vnitrostátním právem
- čl. 10 Ústavy pouze zakotvuje jejich aplikační přednost před běžnými zákony; mezinárodní smlouvy nestojí nad zákony
- např. zastavení tr. stíhání pro překážku věci pravomocně rozhodnuté (přestupek - TČ) přímo na základě čl. 4 Dodatkového protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o ochraně LPZS: ne bis in idem, zákaz dvojího postihu; § 172/2, b): ... státní zástupce může zastavit trestní stíhání ...

Prameny trestního práva procesního

■ základní právní předpisy:

- ústava České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů)
- LSPZ (usnesení předsednictva ČNAR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LZPS jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) (zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim (zákon č. 418/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (zákon č. 104/2013 Sb.)
- zákon o obětech trestné činnosti (zákon č. 45/2013 Sb.)
- zákon o soudech a soudcích (zákon č. 6/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

- zákon o státním zastupitelství (zákon č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o Policii České republiky (zákon č. 273/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 169/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o výkonu vazby (zákon č. 293/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o znalcích a tlumočnících (zákon č. 36/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o Ústavním soudu (zákon č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o Probační a mediační službě (zákon č. 257/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (zákon č. 137/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení (zákon č. 279/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů), atd.

■ základní mezinárodní dokumenty

- Všeobecná deklarace lidských práv (usnesení č. DE 01/48, 1948)
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950 a 14 protokolů)
- Evropská úmluva o vydávání (1957, dodatkové protokoly 1975, 1978)
- Evropská úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech (1959, dodatkové protokoly 1978, 2001)
- Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli (1964)
- Evropská úmluva o mezinárodní závaznosti trestních rozsudků (1970)
- Evropská úmluva o předávání trestního řízení (1972)
- Evropská úmluva o potlačování terorismu (1977, doplňující protokol 2003)
- Úmluva o předávání odsouzených osob (1983, dodatkový protokol 1997)

- Evropská úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1988, dodatkové protokoly 1993)
- Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (1990)
- Trestně právní úmluva o korupci (1999, dodatkový protokol 2003)
- Úmluva Rady Evropy o trestných činech spáchaných prostřednictvím počítačů (2001, dodatkový protokol 2003)
- Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu (2005)
- Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (1988)
- Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (2000) atd.

Struktura TrŘ

■ struktura TrŘ

- obecná část - „vytknutí před závorku“ obecných definic pojmů, institutů, které používá část zvláštní; např. soud, protokol, vazba, zadržení, svědek, rozhodnutí ... apod.
- zvláštní část - ona „závorka“ obsahující speciální úpravu stadií TrŘ; např. přípravné řízení, hlavní líčení, řízení opravné (o odvolání, dovolání ... apod.)
- § 1 - § 156 - společná ustanovení
- § 157 - § 179h - přípravné řízení
- § 180 - § 365 - řízení před soudem
- § 366 - § 460n - některé úkony souvisící s trestním řízením
- § 461 - § 471 - přechodná a závěrečná ustanovení

Působnost TrŘ

- rozumí se jí určení okruhu vztahu, na které dopadají plané a účinné trestněprocesní normy, tzn. že upravují jednání subjektů trestněprocesních vztahů podle kritéria času, místa a osoby

- věcná působnost
 - její rozsah je určen § 1 odst. 1 TrŘ, 1 odst. 1, 3 ZSM a § 1 odst. 1, 2 ZTOPO
 - je výlučně omezen na trestné činy (zločiny a přečiny) a provinění

- časová působnost
 - procesní úkony v průběhu trestního řízení se provádějí podle trestního řádu účinného v době, kdy je úkon prováděn
 - podle dřívějšího trestního řádu se budou provádět pouze v případech upravených v § 461 až § 465 TrŘ (přechodná a závěrečná ustanovení)
 - ratio legis těchto ustanovení je zajistit kontinuitu probíhajícího procesu a upřednostnit dřívější právní úpravu před pozdější, je-li to pro obviněného příznivější

■ místní působnost

- TrŘ je tzv. lex fori, tj. zákon místa soudu - jeho ustanovení jsou tedy závazná na území České republiky
- je tedy právně bezvýznamné, zda samotný delikt byl spáchán na území České republiky či nikoliv stejně jako zda je obviněný občanem České republiky či nikoliv

■ osobní působnost

- zahrnuje osoby, které spadají pod právní režim obsažený v TrŘ, tj. jde o všechny osoby nacházející se v době probíhajícího řízení na území České republiky nebo i mimo její teritorium, jde-li zároveň o řízení proti uprchlému, který se mu vyhýbá pobytem v cizině

- hmotněprávní a procesněprávní exempce
- beztrestnost - čl. 27 Ústavy - poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování a projevy učiněné v PS či Senátu nebo v jiných orgánech, lze je stíhat jen se souhlasem komory; čl. 86 Ústava - soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu
 - odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno
- nestíhatelnost - čl. 65 Ústavy - prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přešupek nebo jiný správni delikt
 - prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu; trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt
 - velezradou se rozumí - jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu
 - prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný
- osoby požívající diplomatických výsad a imunit podle mezinárodního práva

Aplikace TrŘ

- přímá
- přímé použití ustanovení TrŘ, ZSM, ZTOPO v konkrétním řízení, která tomuto typu řízení odpovídají; např. vyšetřování konkrétního TČ ...
- nepřímá
 - nepřímé - analogické - použití TrŘ na konkrétní případ je zpravidla přípustné
 - pokud jde proti limitům ochrany základních práv a svobod, je nepřípustné; např. cestou analogie nelze rozšiřovat důvody a podmínky vzetí do vazby (vzdor podobnému postavení obviněného a podezřelého nelze podezřelého vzít do vazby, tj. analogicky jako obviněného)

Výklad TrŘ

- zjišťování obsahu právních norem obsažených v TrZ, ZSM, ZTOPO
 - znát zákony neznamena znát jejich slova, ale pochopit jejich význam a působení - „scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem“

- druhy výkladu - např.
 - soudní - nejčastěji používaný výklad, podle nějž se realizuje trestní právo v praxi; je závazný pro konkrétní případ, který se rozhodnutím řeší
 - vědecký - obsažen v učebnicích, komentářích, monografiích a časopisech; není závazný, má však značný vliv na praxi
 - gramatický - zjišťuje smysl ustanovení na podkladě významu použitých slov a podle zásad gramatiky a pravopisu
 - systematický - zjišťuje smysl zákonného ustanovení v souvislosti s širším celkem, s celým zákonem nebo celým právním řádem
 - logický - odkrývá smysl zákona prostřednictvím zásad logiky
 - doslovný

Děkuji za pozornost

Otázky...???

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Veveří 70, 611 80 Brno

Tel. + 420 549 493 870, Fax. + 420 541 213 162

E-mail: Marek.Frystak@law.muni.cz